

A szex válsága

A pszichoanalízisről beszélni? Még? Hiszen már mindent elmondtak róla. Túl későn kaptunk észbe, hisz már rég megelőztek minket a pszichoanalitikusok, és hangot adnak gondolataiknak. Kérdésem is sokkal bizonytalanabb annál, mint amilyeneket a filozófia fel szokott tenni általában egy állandóan rossz hangulatú pszichoanalitikusnak. Amikor Mallarmé megpróbált mérleget vonni a XIX. századról, költői hitvallásában úgy fogalmaz, hogy a XIX. században „a költészetet átértelmeztük”. Ennek ismeretében felvetődik bennem a kérdés, vajon a XX. században a nemiséget értelmeztük át? A pszichoanalízist ebben a kontextusban idézem meg, s azt a kérdést teszem fel vele kapcsolatban, vajon a pszichoanalízis arról tanúskodik-e, hogy századunkban úgy gondolkodtunk és úgy alakítottuk át az emberi szexualitást, hogy az számunkra a létezés másféle ígérését hozta el? Feltehetjük a kérdést a pszichoanalízis számára, válaszoljon arra, mi is történt velünk a nemiség terén.

Azt hiszem, ennél a kérdésnél Freudtól kell elindulnunk. A gondolkodás és a szex közötti kapcsolatokban, mindabban, amit a gondolkodni akarás elkerülhetetlen nemi aspektusának kell nevezni, van valami igazi freudi leleplezés, Freud egyéni kreatív bátorsága. Rá vonatkoztatjuk immanens módszerünket. Mitől érezhette felelősnek magát Freud a nemiséget illetően? Azt gondolta, hogy ő a mozgatóereje a szex világában történt szakadásnak néhány erkölcsi és vallási tabu lerombolása után? Abban a lelkiismeretet megrengető hitben élt, hogy átalakította a szexet abban az értelemben, ahogy Victor Hugo nyomán átalakítottuk a verset?

A kérdés vizsgálatára négy, az *Öt pszichoanalízis* című műből vett idézetet kommentálnék, amelyek 1905 és 1918 között íródtak.

A tanulmány eredetije: Badiou, Alain: *Crise de sexe*. In: *Le siècle*. Seuil, Paris, 2005. 103–119.

Az *Öt pszichoanalízis* című gyűjtemény szerintem a század egyik legfigyelemreméltóbb könyve. Minden tekintetben alapmű: újítás, merészség, irodalmi erő s elképesztő intelligencia van benne. Az emberi elme kiváló termékeként foghatjuk fel ezeket az írásokat, olyan alkotásokként, amelyeknek bizonyító ereje kivételes, mentes és független mindennemű esetleges erőltetett pszichoanalitikus okoskodástól. Egyébként különösen elgondolkodtató, hogy nagy tehetségű emberek által végzett kísérletek ezrei közül egyetlen esetleírás, egyetlen rendkívüli analitikus folyamat közvetítése sem kerülhetett még a közelébe sem Freud öt tanulmánya közül egyiknek sem. Ezt illusztrálják akár a Dóra hisztériájáról, akár a Patkányember rögeszméjéről, a kis Hans fóbiájáról, Shreber elnök paranoiájáról, a neurózis határaitól vagy a Farkasember pszichózisáról szóló meghatározó esetek. Ez az öt tanulmány a tudattalan formációinak, a megmagyarázhatatlan, „az egyszer s mindenkorra megszerzett ismereteknek” az általában elszomorítónak mondható anyagából vett mintavételek sora. Megörökíteni az emberi jellem nyomorúságos boszorkánykonyháit nem mindennapi kitartást és lángelmét kívánt.

Valóban jogos tehát megkérdezni, az *Öt pszichoanalízis*ben Freud hogyan közelít saját merészségének kérdéséhez a szex valóságát vagy a nemiség mentális genealógiáját, illetve a gondolkodás és a szex egymással való szembeállításának megteremtését (amelynek ő maga az első tárgya) illetően, amely nemcsak hogy nem ölti erkölcsi kutatás formáját, sokkal inkább a szex valóságos átalakulásának a gondolkodás változására ható jelentős mozgatóerőket vizsgálja, s nem annyira a szexuális impulzusok megfékezésére irányuló gondolkodás terjedelmes befogadóképességét.

Kezdjük a Dóra-eset bevezetőjéből vett idézettel, amely 1905-ből való, abból az évből, amikor az első orosz forradalom is kirobbant, amelyet visszatekintve a bolsevikok „főpróbának” (a 17-es nagy októberi forradalom főpróbájának) neveznek. Idézem a szövegeket Marie Bonaparte és Rudolph Loewenstein jelenleg forgalomban levő, de kétségtelenül ma már nem a legtökéletesebb (szerk.: németről francia nyelvre való) fordításában. Íme Freud vallomásai és védekező óvatossága: „Ebben a megfigyelésben, az egyetlen olyan megfigyelésben, amelyet lehetővé tettek számomra a hivatali titok és a kedvezőtlen körülmények követelte korlátozások, őszintén vitathatóak a szexuális kapcsolatok; a nemi szerveket és funkciókat nevükön neveztem, és a szemérmes olvasó meggyőződhet arról, beszámolóim nyomán, hogy nem hátráltam meg egy fiatal lánnyal való ilyen témájú s nyelvezetű vitától. Kell-e tehát igazolnom is magam e miatt a vád miatt? Egyszerűen ugyanazokat a jogokat követelem magamnak, amelyek egy nőgyógyásznak kijárnak vagy még annál is jóval szerényebbeket. Különös

és perverz érzékiségről árulkodna azt feltételezni, hogy hasonló beszélgetés a szexuális felizgatáshoz és kielégüléshez szolgálna jó eszközként.”

Ez, a minket foglalkoztató kérdésre vonatkozó leírás valóban nagyon tömör. Freud élénk lelkiismerete fejeződik ki ebben azokkal a változtatásokkal kapcsolatban, amelyeket a nemiség és a szexualitás kérdéskörébe bevezetett. Ugyanakkor valamiféle védekező, „szociális” típusú gondoskodás, bizonyára egyfajta öntudatlan ellenállással keveredve elvezeti egy nem elemzett tagadásig, amely nem jött volna felszínre, ha nem róla lett volna szó. Minden jel szerint ebben rejlik Freud egyik nagysága (mint egyébként Cantoré is, aki talán a XX. század harmadik hatalmas intellektusa, Leninnel és egészen pontosan Freuddal együtt), hogy saját maga ellen kellett dolgoznia, és gondolkodásának folyamányaként a nemiségnek olyan fejlődési irányt adni, amelyre ő egyáltalán nem volt felkészülve, sőt amely iránt csupán valamiféle önkéntelen ellenszenvet érzett. Mégis, ahogy Cantor a végtelenhez viszonyult, és ahogy lerombolta az egy és oszthatatlanhoz való magasztos kapcsolatát, ezzel megingatta saját teológiai meggyőződését is.

Ha az explicitről az implicit felé haladunk, vagyis a tudatos tételektől az öntudatlan felé, Freud feljegyzése négy dolgot sugall:

1. „Nem teszek mást, csak annak nevezem a szexualitást ami, azaz a szexuális dolgokat nevükön nevezem, őszintén beszélek.” Ez a kinyilatkozás nagyon egyszerűnek tűnik vagy magától értetődőnek. Valójában alapvető realitás az idő feltételei között. A pszichoanalitikus felfedezés bizonyára magában foglalja azt is, hogy a gondolkodást a szexualitással, mint olyannal szembeállítsa. De fontos az is, hogy nem egyszerűen megismerési viszonyról van szó. Mint ahogy Foucault szüntelenül hangoztatta, hogy a „nemiség megismerésének” vágya sohasem hiányzott, s ez mindig is a testek, különösen a testek közötti kapcsolat ellenőrzési képessége megszerzésével volt összefüggésben. Freud rendkívülisége abban rejlik, hogy a szexualitással szemben nem a tudást, hanem a dolgok megnevezését helyezi, valamiféle közvetítést, amit „őszinte vitának” mond, s ami révén éppen megkülönböztetni igyekszik a szexuális hatásokat minden tisztán kognitív felfogástól, következésképpen a normák hatalmának való mindenféle alárendeltségtől. Ebből a szempontból a szexualitás (mint „szervek és funkciók” együttese) valamiféle „ontológiájának” tagadása jól alátámasztja a vélemények egyfajta emancipációját. A pszichoanalízis egyre inkább, akár akarjuk, akár nem, az explicit normák fokozatos sorvadásának kísérője lesz, azoknak a normáknak, amelyek a szexualitás megismerési folyamatához hozzásegítettek. A gondolkodással szemben a szexualitásnak, mint nem tudatosnak, a pszichoanalízis külön státust adott. Azt is mondhatjuk, hogy olyan rangot, amelyhez egyetlen előző normarendszer sem tudott alkalmazkodni.

Ezen a ponton Freud tudatában van eredetiségének, bátorságának és felvállalja a gondolkodás és szexualitás szembeállítását, ezáltal mintegy valódi szakadást előidézve.

2. „Nem habozom azon, hogy mindezekről egy fiatal lánnyal vitakozzam.” A nőiesség kérdése, a női szexualitás autonómiája és annak hatásai is azoknak a fontos izgalmaknak a körébe tartoznak, amelyeket a pszichoanalízis egyszersmind előidéz, végigkísér, és ott is végződik azzal, hogy egy kissé távolságtartóan követi nyomon mindezeket. Dóra esetében egyébként inkább arról van szó, meg kell hallgatni (*a szó szoros értelmében*), mit szeretne egy fiatal lány elmondani a szexről, mintsem arról, hogy erről vitázni kellene vele. Hiszen a születendő pszichoanalízis, mindenekelőtt maga az az elhatározás, hogy meg kell hallgatni az úgymond hisztériás beteget anélkül, hogy azonnal boszorkányságot kiáltanánk annak összes kellékeivel, az anekdotákkal és a máglyahalállal együtt. És Freud mindezt a labirintust alkotó szexualitás titkos útjaihoz való teljes ragaszkodással teszi, bizonyítva, hogy alkalmazza a pszichoanalízist, ezzel mintegy új teret nyitva a gondolkodás számára. Az erről való gondolkodásból a nőket sem zárta ki, sőt éppen ellenkezőleg, amit számos pszichoanalitikus nő bizonyít, s mindezt a tudományág születésének hajnalán. Ezzel kezdetét veszi a században a szexualitás metamorfózisának hosszú története, különösképpen azáltal, hogy explicite beilleszti a gondolkodásba a feminin dimenziót, majd kicsit később ebből bontakozik ki valójában a homoszexuális elem is. A pszichoanalízis bizonyára nem az egyetlen tudományág, amely ebbe az irányba haladt. De elegendő éppen Dóra esetét elolvasni ahhoz, hogy megítélhessük, 1905-ben Freud nyilvánvalóan nem az utolsó között kullogott.

3. Az a kifejezés mód, ahogy Freud kinyilvánítja, hogy szerényebb szerepet kíván magának, mint amilyen a nőgyógyász szerepe, valamiféle védekező stratégiába enged bepillantást. A nőgyógyász, s nem véletlen, hogy az állam manapság a pokolba kívánja őket, olyan valaki, aki megőrzi a szex kellemetlen következményeivel való tisztán objektív kapcsolat elemeit. Ennek az objektivitásnak az örve alatt nők millióinak jó oka van titokban védeni bizonyos testi zónáikat szubjektíválódásuktól. Ez az a pont, amihez a modern gazdaságtannak is van hozzátennivalója a következő kivédhetetlen érvelés szerint: ha ez a kapcsolat objektív, akkor költséggel mérhető, a szaktudás pedig túl drága. Keresse fel házi orvosát! Ha ez szubjektív dolog, akkor nem is létezik, és főként semmibe sem szabad kerülnie. Gyorsan felejtse el! Vagy ha mégis, akkor mondjuk ki: ez luxus. Üljön csak fel a repülőgépre, és menjen vizsgálatra Los Angelesben, majd megtapasztalhatja, mit is jelent mindez.

Ez mai világunk törvénye, vagyis ami objektív, annak a költségeit a piaci viszonyokhoz kell igazítani, a szubjektív dolgok pedig csak szinte megközelíthetetlen luxusként értelmezhetők.

Bármilyen legyen, mikor Freud a nőgyógyász szerepét követeli magának, erősen deszubjektíválja saját nézetének és a fiatal hisztérikus beteg szexualizált állításának összefonódását. Mit ért egyébként Freud a „széreményebb” jogokon? Azt, hogy Dóra ne vetközzön le? Freud tökéletesen tudja: az eredményesség tükrében vizsgálni a szexualitást egy betegnél, felér egy átmeneti meztelenséggel, amelyet az orvosi vetköztetés meg közelít.

A téziseiről készült publikus verzió jól mutatja Freud tétovázását a nagy változások előestéjén. Vajon az orvosi objektivitásról kell-e példát venni, amely mindig regisztrálja a testet is és a nemet is? Vagy inkább felforgató szubjektívációról beszélhetünk, amely átértelmezi a szexuális elbeszélést és hatásait, s amiből nem kerülne ki sértetlenül, sem a nőesség ügy, ahogy elfogadott, sem a megnevezhetetlen élvezet, s főként nem a gondolkodás iránti vágyak az értelmezése? Csak e tétovázás során válik teljesen világossá az, hogy a tudomány eszményképe és helytartója, a nőgyógyász arra szorgalmat, hogy az újtól való idegenkedés szelepeit elzárja.

4. Semmiféle vágy nem vegyül ebbe a dologba – biztosít minket efelől Freud – s „perverz bujáság” lenne az ellenkezőjét hinni. A mondat ezáltal tagadással fejeződik be, amely iskolapéldaként is szolgálhatna. Hiszen tudjuk (csak el kell olvasni az esetet, s máris biztos forrásból értesülünk róla), hogy éppen a vágy az, ami intenzíven keringett a fiatal hisztérikus beteg és vizsgálója között, olyan szinten, hogy Freud valósággal elszökött, s „Dóra esete” ettől a tényről teljesen megoldatlan maradt, de ebben rejlik irodalmi bája is. Freud örökösen hagyta mind a tanítványait, mind pedig saját maga számára azt a paradigmát, amiről a fordított átvitelt nevezni fogják, s amelynek révén egy hódító beteg eljut odáig, hogy átvegye a kormányrudat a mester fölött, aki vizsgálja őt.

A század még legcsekélyebb hozadékának sem mondható, hogy végül is gondolkodott – s nyomokban ez fellelhető Platón *Lakomájánál* is – az átviteli és fordított átviteli műveletek hatalmas jelentőségéről mind a tudásátvitelre, mind embercsoportoknak néhány homályos fétis körüli tömörülésére vonatkozóan. Mint ahogy gyakran az ötletgazdánál az lenni szokott, Freud egyrészt megkísérli az értelmes áttörést azokba a szférákba, ahol az igazság valamiféle szexet elzáró korláttal védhető, másrészt vissza is hőköl kissé gyakorlatának explicite megnevezésétől. Ugyanígy át fogja értelmezni a vágy miatti szorongást, aminek kiteszi magát az, aki a téma különösségéről alkotott igazságfelfogást akarja megvilágítani.

Mi újat mond a szexről a kis Hans esete egy 1909-ből való szöveg alapján? Ebből idézek egy jelentős részletet: „Még a pszichoanalitikus is bevallhatja az igényét ezeknek az alapvető kérdésfelvetéseknek még direktebb, rövidebb úton való bizonyításra. Lehetséges lenne direkt módon megfigyelni a gyermeknél ezeket a szexuális impulzusokat és vágy kiváltotta formációkat teljesen eleven frissességükben, amelyeket a felnőttnél annyi kinnal szabadítunk fel saját romjaiból, s amelyről ezentúl azt gondoljuk, hogy minden ember közös öröksége, és az idegbetegeknél csak erőltetetten vagy eltorzítva nyilvánul meg?”

Évek óta ezért arra ösztönzőm tanítványaimat és barátaimat, hogy gyűjtsék össze megfigyeléseiket a gyerekek szexuális életére vonatkozóan, amely fölött általában ravaszul szemet hunyunk vagy szántszándékkal tagadjuk.”

Ezúttal olyan dologról van szó, ami valóban a leghevesebb tiltakozásokat váltotta ki és váltja ki mind a mai napig (l. a néha teljesen esztelen kijelentéseket, amelyekhez a pedofil esetek szolgálnak ürügyet), azaz egy már létező gyakorlat állításáról, olyan valamiről, amelyben egy alany jövője gyökerezik, s ez a valami az erőteljes gyermekszexualitás. Ez a szexualitás Freud számára polimorf perverzitása miatt is annyira jellegzetes, hogy minden olyan gondolat, mely szerint a szex természeti adottság, tudattalanként is megjelenik. Freud tökéletesen tudatában van e doktrína gyengeségeinek, éppen ezért buzdítja arra tanítványait, hogy szaporítsák direkt megfigyeléseiket, hogy viták esetére hatalmas empirikus arzenállal legyenek felvértezve.

Ismételten kimondom, Freud bátorsága bizonyára ma sem lenne hiábavaló.

A század kétségtelenül megdöntötte a gyermekkorról alkotott klaszszikus tézist, Descartes-ét például, mely szerint a gyermek csak valamiféle átmenet az oktondi állatka és a felnőtt között, olyan átmenet, amelyet – hogy emberi rangra emelkedjen – tétovázás nélkül idomítani és fenyíteni kell. Mára eljutottunk a gyermek jogainak egyetemes nyilatkozatáig és az ezzel kapcsolatosan megindított perekig, nevezetesen odáig, hogy Skandináviában például szomszédok feljelentést tehetnek olyan szülők ellen, akik még azt hiszik, hogy ütlelgethik csemetéjüket. Ha elszigetelten szemlél-nénk ezt a változást, ki nem mulatna rajta? A régi angol kollégium testi fenyítések miatti védekezése már bizonyára divatjamúlt. A kérdés mindig úgy vetődik fel, tudja-e az ember, milyen árat fizet emberi mivoltában jogainak mindennemű kiterjesztéséért. Hiszen bárminemű egyenlőség visszafordítható. Ha a gyermeknek emberi jogai vannak, az azt jelentheti, hogy a gyermek ember, de mindez azt is feltételezheti, hogy az ember

elfogadja, hogy csak gyerek. Ha még a majmoknak és a kocáknak is van elidegeníthetetlen joguk, mindez egy ravasz szánakozás jele is lehet. Azt is jelentheti, hogy nem kell magunkat sokkal különbnek hinni a majmoknál és a disznóknál.

Ebben rejlik nevezetesen a Rousseau által felvetett kérdés fontossága is: „Mi a gyermekkor?” Freud úgy válaszol erre, hogy a gyermekkor az alany létrejöttének színtere a vágyban és általa, a szándékok képzeletihez fűződő öröm gyakorlásában és általa. A gyermekkor a bensőben fixálja a szexuális keretet, amelynek a jövőben olyan szublimáltan kell tartania minden gondolatunkat, hogy abból cselekedetek bontakozzanak ki.

Ami még napjainkban is romboló dimenziót ad ennek a tézisnek, nem az, amit ürügyként hoznak fel ellene, épp ellenkezőleg, a gyermek állatiassága és a fenytetés szükségessége. Az akadály, a *contrario* az az eszménykép, hogy a gyermek egy ártatlan angyalka, minden hamis álmodozásunk letéteményese, a világ összes rózsavizének kis gyűjtőhelye. Ez tűnik ki az ismétlődő feljelentésre, halálbüntetésre, azonnali lincselésre buzdító felhívásokból, mihelyt gyermekkel való szexuális kapcsolat kérdése vetődik fel. Ezekben a szenvedélyes felhívásokban, amelyekkel a közhatalom nehezen tud szembenézni, sohasem vetődik fel, és soha nem fogalmazódik meg az, amit Freud megszokott bátorságával előtérbe állított: hogy a gyermekkor messze mindenféle „ártatlanságtól” a szexuális tapasztalatszerzés minden formájának aranykora.

Természetesen a törvénynek kell megszabnia, ki gyermek és ki nem az, milyen idős korban rendelkezhet a saját testével, és hogyan büntetik azokat, akik áthágyják ezeket a törvényi rendelkezéseket. A gyilkosságokat, mint mindig, a legpontosabban és legkomolyabban meg kell akadályozni. Azaz nemcsak haszontalan, hanem mélységesen reakciós és ártalmas a gyermekkor régies meghatározásaira hivatkozni, a Freud előtti hazug moralizmusra, és elfelejteni, hogy erős ösztönök, mindig éber szexuális kíváncsiság van jelen minden gyermekkorban. Olyannyira, hogy nagyon kényes dolog annak a cinkosságnak a fokát mérni, amely a gyermek és a szexuális meghódítását megkísérlők között van, még ha feltételezzük is, ami jogos, hogy ennek a cinkosságnak a létezése nem jelent felmentést annak a felnőttnek a számára, aki ebből profitál.

Tegyük hozzá, hogy azok, akik a beadványokat, a feljelentéseket, az internetes honlapokat és az ellenőrizetlen lincseléseket szervezik a pedofilokkal kapcsolatban, jobban tennék, ha a család patogén struktúráját vizsgálnák, a szexualitást is beleértve. A gyermekgyilkosságok túlnyomó többségét nem a gyanús nőtlen pedofilok követik el, hanem a szülők, és különösen az anyák. A szexuális érintkezések túlnyomó többsége vérfer-

tőző, s ezúttal az apák és mostohaapák kezdeményezésére történik. Azonban mindezekről csitt, tilos beszélni. Gyilkos anyák és vérfertőző apák esetei rendkívüli módon sokkal gyakoribbak, mint a pedofil gyilkosságok, s csak nehezen illeszthető be mindez a családok idillikus arcképcsarnokába, amellyel a polgári apák és anygali kicsinyek gyönyörűséges kapcsolatát akarjuk illusztrálni.

Freud semmiféle korlátozást sem fogadott el, s ez alól saját polgári tartózkodásai sem jelentettek kivételt. Az emberi gondolkodás megértéséhez a gyermeki szexualitásból indult ki, és minden eszközzel megpróbálta megvilágítani, hogy a család világában mi az, ami mesterkélt, neurotikus, kétségbeejtő. Megelőzte korát abban is, hogy felfedezte – ami ma már kézenfekvő – a mind a latens, mind az explicité homoszexualitásban rejlő emberi alkotó erőt. Vegyük példaként Schreber elnök vizsgálatának alábbi részletét, amely 1911-ből való: „Gondolom, már teljesen szükségtelen felázadni az ellen a hipotézis ellen, amely szerint női természetű (passzív homoszexuális) vágy hallucinációja lett volna a kiváltó oka a betegségnek, amelynél a fantáziálás tárgya az orvos személye volt. E hallucinációval szembeni élénk ellenállás nyilvánult meg Schrebernél személyiségéből fakadóan, és védekező harc – olyan harc, amely más formában is megnyilvánulhatott volna –, aminek következtében előttünk ismeretlen okokból valamiféle üldözéssel tudatzavar lépett fel.”

Freud merészen kitart amellett, hogy a homoszexualitás csupán csak a generikus szexualitás összetevője. Hogy ha egy alany számára a vágy tárgya a másik nemre vonatkozik, attól az még nem mondható sem természetesnek, sem evidensnek. Úgy tekinthető mindez, mint egy hosszú és véletlenül muló szerveződés eredménye. Megjegyezzük, hogy Schreber esetében a tudatzavarhoz egyáltalán nem a homoszexuális ösztön vezetett, hanem az a konfliktushelyzet, amelyben a beteg ezen ösztön elfojtása miatt került. Schreber hallucinációja egy „feminin” vágy, nemcsak tisztán passzív megnyilvánulási formája miatt, hanem azért is, mert – mint ahogy e hallucináció végső átváltozásai mutatják – az Atyaisten asszonya helyének a meghódításáról van szó (aminek a célja Isten szexuális tárgyává válni). Önmagában véve ez a hallucináció csak az ösztönök egyetemes ambivalenciájáról tanúskodik, ingatagságukról ahhoz a tárgyhoz való viszonyukban, amelyre irányulnak. Öntudatlan elfojtásuk csak a társadalmi szokások, családi sémák, atyai jogok hatására történik. Egyáltalán nem mondható természetesnek. Ami a pszichotikus kimenetelt illeti, ha Freud kibontja virtuóz módon belőle a logikát, arról is gondoskodik, hogy azt mondja, esete egész egyszerűen ismeretlen. Azaz a homoszexuális hallucináció és a tudatzavar közötti kapcsolat, ha az megérthető, ugyanúgy

teljesen esetleges is. Az érzéki erők működés közben „más formában” is elrendeződhetnek. A homoszexualitást tehát Freud úgy fogja fel, mint egy lehetőséget a sok közül, segédeszközt az ösztönök érvényesüléséhez. E felfogás egyetemessége abban áll, hogy rámutat, lehetetlen elszigetelni egymástól a vágy tiszta formáit. A tárgy mindennemű fixálása magában hordja az ellenkezőjét is, mint ahogy minden vágyban benne van a másik nem „helyébe” kerülni akarás is.

A szexuális vágy egyetemessége és erőforrásai közötti kapcsolat felborulásának lehetünk tanúi, amely a században kétségtelenül túlmegy azon, ahogy arra Freud tekintett, azonban Freud közzé tudta mindezt tenni az ösztönök logikájának engesztelhetetlen erejével. Nem csoda tehát, hogy ez a gondolkodás követelményeit tekintve megalkuvást nem tűrő ember nagyon gyorsan számot vetett a veszéllyel, amelynek vállalkozása ki volt téve a „normalitás”-sal való szembenállás miatt. Erről tanúskodik a *Farkasember* alábbi részlete (1918): „A pszichoanalízis körül dúló harc jelenlegi fázisában a felfedezéseivel szembeni ellenállás, mint ahogy tudjuk, új formát öltött. Azelőtt megelégedtek azzal, hogy tagadták a pszichoanalízis által előtérbe helyezett tények realitását, és ehhez a legjobb eszköznek vizsgálatuk elkerülése tűnt. Ezzel az eljárással azonban egyre inkább felhagynak; elismerik a tényeket, azonban az azokból eredő következményeket kijátsszák az újraértékelés segítségével, ami hasonló hatékonysággal lehetővé teszi a védekezést a kényelmetlen újdonságokkal szemben. A kisgyermekkorú neurózisok tanulmánya bebizonyítja ezeknek a felületes vagy önkényes újraértékelési kísérleteknek a teljes elégtelenségét. A tanulmány bemutatja azt a meghatározó szerepet, amelyet az érzéki erők játszanak a neurózisok kialakulásában, amelyeket olyan örömmel tagadnak meg, s bizonyítja a még el nem sajátított viselkedési kultúra indukálta célok felé való mindenféle vágyakozás hiányát, amelyről a gyermek még mit sem tud, és amely következképpen semmit sem jelenthet számára.”

Freud ebben az írásban vizsgálja a pszichoanalízissel szembeni ellenállás második hullámát. Ha kezdetben a botrányt a gondolkodásnak a szexuális paranccsal való szembeállítás okozta, most megpróbálják „spiritualizálni” ezt a parancsot, azáltal, hogy kulturális jelenségként állítják be. Ennél a kérdésnél Jung archetípusaira is gondolunk, amelyek révén a szexuális elem egy csapásra a kultúra elemeként kerül meghatározásra. Freud leleplezi ezt a kulturális szublimációt, mint az ellenállás kissé kifinomultabb formáját. Mindenképpen szembe kell nézni a szexualitással, s félelem és kibúvók nélkül rekonstruálni azt a színteret, ahol az „érezéki erők” szerepet játszanak.

Freud tehát nagyon jól látja 1918-tól kezdve azt a mesterkedést, amely azóta is szüntelenül folytatódott, és amely a vágnak és tárgyának az elemzését előre megkonstruált irányba, a kultúra, a mitológia és a vallás felé utalta vissza. Ez a mesterkedés mindig azt célozza, hogy az igazságot elmozdítsa az őt megillető helyről, s a libidónak „kulturális” értelmezést adjon. Ez nem más mint hermeneutikus mesterkedés, Freud pedig azonnal megértette, hogy felfedezésének alattomos tagadását jelenti, hogy lényegében vissza kell térni az egyszerű nemiséghez, annak radikális értelmetlenségéhez.

Freud, ez a nagy materialista elme, jól tudta, hogy a vallás elleni harcról, e harc modern formájáról, századunk követelte formájáról is szó van. Nem a nemiség fontossága az, ami a vallást megijeszti, éppen ellenkezőleg. Az egyházatyák ismerik valamennyire a szexet, perverzióit, hatásait, és nem becsülik alá fontosságát. Nem azért, mert megijeszti őket, hanem mert a szex az értelemtől független igazságkonceptióhoz vezethet. Szörnyű azt látni, hogy bár a nemiség természetében benne van a lázadás is mindenféle értelemben, de a vallás oldaláról nézve, mivel a vallás a szexuális kapcsolatot spiritualizálhatja, tehát ezzel minősítheti is.

Freud belevitte a századot a szexről, az értelemről és az igazságról szóló nagy harcba, amelyet Lacan a vallás és a pszichoanalízis közötti nagy harcnak nevezett. A konfliktus tétje az, hogy megtudjuk, van-e értelme a nemiségnek, vagy Lacan szavaival élve, létezik-e valami ésszerűen összekapcsolható a nemiséggel, valami olyan, mint a szexuális „kapcsolat”; vagy éppen ellenkezőleg, ha a szexualitás szubjektív sorsszerűsége az alanyt esztelenségbe sodorja, ebből még – hogy megint Lacant idézzük – nem jön létre szexuális kapcsolat.

Leegyszerűsítve: a gondolkodás és a nemiség szembeállításának vallásellenessége az igazság jegyében abban rejlik, hogy úgymond kiszakítja a nemiséget a morális törekvésekből.

Ez a kiszakítás olyan méretű forradalmat robbantott ki, hogy a század ezt valójában nem tudta lezárni. Bizonyára a század eltávolította a nemiséget az erkölcsiség legnyilvánvalóbb szerepeitől. Tehát akkor demoralizálta? Az erkölcs megbújhat a hedonizmus mögött. Az „élvezz!” felszólítást manapság minden felnőtteknek szóló magazin tartalmazza, ezáltal fenntartja és súlyosbítja azokat a struktúrákat, amelyek a „ne élvezz!” felszólítást szintetizálták. A freudi forradalom, amely a században az értelem vallásos strukturációjával szembeni intim viszály kísérője volt, manapság függőben van, s szembesül a nemi szubjektíválódás új módjaival, amelyeknek a megnyilvánulási formája (hetero- vagy homoszexualitás, női vagy férfi, aktív vagy passzív, neurotikus vagy depressziós és így tovább) kevésbé jelentős,

mint az az aggodalom, amit az a rossz közérzet vált ki, ami minden élvezet sajátja, különösen minden kötelező élvezeté.

Mint ahogy tudjuk legalább a Keletrómai Császárság ideje óta, hogy amikor az élvezet olyan dolog, amit minden életkor biztosítani akar magának, és amely a szükségszerű helyébe lép, végül elkerülhetetlenül atrocitásba torkollik. Láthatjuk, elérkezett az általános obszcenitás, a gladiátorok, a kínszenvedések valóságos ideje, amely sajnálatosan az elmúlt század politikai öldökléseibe torkollott.

Kétségtelenül ez az a pont, ahol Freud bátorsága lelkesít minket, aki példásan fel tudta emelni a gondolkodást és felfokozni a logikát, mindazzal szemben, amit sokáig megnevezni sem lehetett, s ami szintén valóságunk megkerülhetetlen alkotóeleme.

El tudott jutni a nemiség realitásáig, sokkal inkább mint az értelméig, s ezzel Freud a század egyik kivételes hőisévé vált, egyike azoknak, akikről el lehet mondani, hozzájárultak ahhoz, hogy nem múltak el haszontalanul a gondolkodás egyetemessége szempontjából ezek az évek, amelyek oly gyakran váltak áldozatává a partikularizmusok borzalmas és üres közömbösségének.

